

DOI: 10.33766/2786-9156.104.58-70

УДК: 343.3

Лук'янчиков Є. Д., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (м. Київ, Україна)

e-mail: evgenlyk947@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5763-6972>

Лук'янчиков Б. Є., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (м. Київ, Україна)

e-mail: boryn1971@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-4761-5980>

Микитенко О. Б., здобувач вищої освіти Університету економіки та права «КРОК» (м. Київ, Україна)

e-mail: olgamikitenko71@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-4608-5567>

НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ І ВИКОРИСТАННЯ КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПІД ЧАС ЇХ ПРОВЕДЕННЯ¹

Актуальність розглядуваних питань обумовлюється запровадженням у кримінальне судочинство інституту негласних слідчих (розшукових) дій як засобів формування судових доказів. Зазначено, що запровадження інституту негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальне судочинство обумовлено змінами в структурі й характері сучасної злочинності, яка набуває все більшої корумпованості й становить загрозу інститутам держави. Звернено увагу на відсутність у чинному законодавстві чіткого переліку тих процесуальних дій, які слід відносити до слідчих (розшукових), що проводяться гласно або негласно. Відсутність нормативного визначення переліку негласних слідчих (розшукових) дій призводить до дискусій серед науковців. Неоднозначний підхід спостерігається у встановленні природи такої процесуальної дії, як негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження: чи слід вважати це негласною слідчою (розшуковою) дією, чи забезпечувальним заходом. Проаналізовано думки науковців щодо поняття та сутності використання конфіденційного співробітництва під час проведення негласних слідчих розшукових дій. Обґрунтовано необхідність та доцільність визначення на нормативному рівні переліку процесуальних дій, які відносяться до слідчих, у тому числі негласних. Розглянуто положення, що регулюють використання конфіденційного співробітництва під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Зазначено, що підвалини для цього були закладені законодавством про оперативно-розшукову діяльність та нормами

¹ Стаття підготовлена на виконання науково-дослідної ініціативної теми «Право та економіка: взаємозв'язок в умовах цифровізації та європеїзації» (реєстраційний номер 0123U100816)

КПК, які визначали порядок накладення арешту на кореспонденцію й зняття інформації з каналів зв'язку.

У висновках запропоновано главу 20 КПК доповнити статтею з нормативним визначенням слідчих дій (гласних і негласних) та навести їх вичерпний перелік. Зважаючи на те, що використання конфіденційного співробітництва є характерним для всього досудового розслідування, порядок і правила його використання доцільно сформулювати в ст. 222 КПК, де йдеться про недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування.

Ключові слова: засоби доказування, слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії, конфіденційне співробітництво, слідчий, конфідент, таємність, негласність.

Постановка проблеми. Прийняттям чинного КПК України суттєво розширено засоби пізнавальної діяльності з розслідування кримінальних правопорушень, а саме, запроваджено інститут слідчих (розшукових) дій. Це привернуло увагу науковців та практиків – розгорнулися дискусії навколо цього інституту засобів формування доказів у кримінальному провадженні. Незважаючи на значну увагу дослідників, ряд питань, що стосуються визначення переліку негласних слідчих (розшукових) дій та віднесення до них конкретних процесуальних дій, а також використання конфіденційного співробітництва слідчим не тільки під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а і в процесі усього досудового розслідування залишаються дискусійними, потребують опрацювання спеціалістами в галузі кримінально-процесуальної, оперативної-розшукової, розвідувальної та контрольно-розвідувальної діяльності для внесення пропозицій щодо подальшого унормування цього процесуального інституту в чинному КПК України. Надзвичайно слухним у цьому плані є твердження В. Ю. Шепітька про те, що кінцевою метою змін у кримінальному процесуальному законі є покращення якості діяльності відповідних суб'єктів-правозастосувачів [1, с. 36].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Запровадження нового процесуального інституту засобів формування доказів у кримінальному провадженні привернуло увагу таких науковців і практиків, як: В. І. Галаган, Ю. М. Грошевий, В. А. Журавель, В. А. Колесник, С. С. Кудінов, Д. Й. Никифорчук, М. А. Погорельський, Д. Б. Сергєєва, О. Ю. Татаров, В. М. Тертишник, В. Г. Уваров, В. М. Шевчук, В. Ю. Шепітько, Р. М. Шехавцов, М. Є. Шумило та ін. Ними досліджено поняття, система, підстави й порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій, проте ряд питань, що стосуються до віднесення тих або інших процесуальних дій до негласних слідчих та використання конфіденційного співробітництва під час їх проведення залишаються дискусійними, потребують подальшого опрацювання і вирішення на нормативному рівні.

Формулювання цілей. Метою статті є аналіз і висвітлення проблемних питань, пов'язаних із введенням у кримінальне судочинство інституту негласних слідчих (розшукових) дій, використанням конфіденційного співробітництва під час їх проведення та розроблення науково обґрунтованих пропозицій щодо їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Розслідування кримінальних правопорушень припустимо розглядати як інформаційно-пізнавальний процес уповноважених на те суб'єктів із використанням передбачених законом засобів. Пізнавальна діяльність слідчого спрямована на відшукання слідів кримінального правопорушення їх збереження (фіксація) та дослідження з метою отримання інформації про обставини події та особу, що її вчинила. Суттєвою особливістю такої діяльності є те, що вона відбувається у визначеній законом процесуальній формі з використанням тільки тих засобів пізнавальної діяльності, що закріплені в законі (процесуальні дії, частину з яких складають слідчі (розшукові) дії, заходи забезпечення кримінального провадження тощо).

У міру того як розвивається суспільство, змінюються способи вчинення кримінальних правопорушень. Злочинність набуває загрозливих масштабів, суттєво впливає на формування громадської думки, підриває авторитет органів державної влади та управління. Масштаби криміналізації та корумпованості влади, зазначає В. І. Шакун, мають тенденцію до неупинного зростання, сягаючи критичної межі, за якою настає втрата важелів керування державою з боку легітимної влади [2, с. 12]. З огляду на офіційні повідомлення ЗМІ з приводу закупівель Міністерства оборони чи подій у Верховній раді, останнім часом годі й говорити про покращення криміногенної ситуації в країні. Незадоволеність суспільства станом протидії кримінальним правопорушенням спонукає науковців і практиків до подальших пошуків нових та удосконалення наявних способів пізнавальної діяльності у кримінальному провадженні та їх унормування. Проте під час розроблення пропозицій щодо вдосконалення норм КПК України треба мати на увазі, що хаотичне внесення змін і доповнень призводить до неузгодженості його положень та порушення логічності змісту [3, с. 14].

Прийняттям чинного КПК України 2012 року розпочався новий етап нормативного врегулювання кримінальної процесуальної діяльності. Інститут слідчих дій (основних засобів відшукання слідів кримінальних правопорушень і формування судових доказів) зазнав суттєвих змін. Поряд із традиційними слідчими діями: допит, пред'явлення для впізнання, обшук, огляд, слідчий експеримент, освідування КПК України доповнено інститутом негласних слідчих (розшукових) дій (глава 21 КПК). Негласні слідчі (розшукові) дії (у подальшому – НСРД) законодавець розглядає як різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК. Проведення більшості з них допускається у провадженнях щодо тяжких та особливо тяжких злочинів у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб (чч. 1, 2 ст. 246).

Нормативні, а відповідно, і наукові, передумови введення в кримінальне провадження інституту негласних слідчих (розшукових) дій були закладені ще в КПК 1960 року. У його шістнадцятій главі, присвяченій таким слідчим діям, як обшук і виїмка, містилася ст. 187 «Накладення арешту на кореспонденцію і зняття інформації з каналів зв'язку» та ст. 187-1 «Огляд і виїмка кореспонденції та

дослідження інформації, знятої з каналів зв'язку». У коментарі до ст. 187 КПК зазначалося, що ефективність слідчої дії залежить від збереження її в таємниці, а тому понятими для участі в її проведенні запрошували співробітників відділення зв'язку. У разі необхідності в присутніх відбирали підписку про нерозголошення відомостей, які стали їм відомі під час проведення слідчої дії [4, с. 271-272].

Практика застосування цих слідчих дій у кримінальному провадженні дозволила накопичити певний досвід негласного отримання інформації для формування судових доказів і використати цей досвід для нормативного врегулювання інституту негласних слідчих (розшукових) дій у чинному КПК України. Слід зазначити, що в процесі обговорення проєктів КПК пропозиція про включення до нього інституту негласних слідчих (розшукових) дій викликала дискусії серед науковців. Ю. М. Грошевий вважав, що таємна спрямованість цих дій більше притаманна не процесуальній, а оперативно-розшуковій діяльності, а зазначені дії мають бути передбачені в спеціальному законі та не відносяться до слідчих дій [5, с. 33].

Запровадивши новий інститут – негласні слідчі (розшукові) дії, зазначає В. Г. Уваров, чинний КПК чітко не визначився ні з їх системою, ні з процесуальною формою їх провадження та залишив по тому багато запитань [6, с. 164]. З такою думкою важко не погодитися. Дійсно, у главі 21 КПК в окремій статті не наведено перелік процесуальних дій, які законодавець відносить до негласних слідчих (розшукових) дій, так само як відсутній перелік слідчих дій взагалі, що викликає певні розбіжності в поглядах науковців. Незважаючи на різні підходи науковців до характеристики негласних слідчих (розшукових) дій, слід погодитися з думкою В. А. Колесника про те, що, попри всю їх негласність, вони все ж таки залишаються різновидом дій процесуальних [7, с. 283].

На підставі аналізу положень, закріплених у 21 главі КПК, окремі науковці вважають, що в ній міститься вичерпний перелік НСРД, що не відповідає дійсності [8, с. 7]. З метою формування єдиного підходу до віднесення тих або інших процесуальних дій до негласних слідчих (розшукових) дій, бажано в главі 21 КПК, а ще краще в главі 20 навести визначення слідчих дій, перелік таких, що відносяться до гласних і негласних, на кшталт того, як це зроблено щодо переліку загальних засад кримінального провадження (ст. 7 КПК), заходів забезпечення кримінального провадження (ст. 131 КПК) або запобіжних заходів (ст. 176 КПК).

Відсутність нормативного визначення переліку негласних слідчих (розшукових) дій породжує розмаїття думок. Так, негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК) В. М. Тертишник без жодних сумнівів відносить до негласних слідчих дій [9, с. 145], а Д. Б. Сергеева вважає, що це є заходом забезпечувального характеру, а не слідчою дією [10, с. 50]. Інші автори до негласних слідчих (розшукових) дій відносять використання конфіденційного співробітництва [11, с. 165-167], а дехто, не без підстав, вважає, що дана стаття містить унормування загальних умов використання конфіденційного співробітництва під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Проте

в подальшому зазначають, що порядок та тактика встановлення конфіденційного співробітництва визначаються законодавством України у сфері оперативно-розшукової та контррозвідувальної діяльності [12, с. 601].

Конфіденційне співробітництво в юридичній енциклопедії розглядають як довірчі таємні відносини особи з працівниками оперативно-розшукових, розвідувальних, контррозвідувальних органів та спеціальних служб, які встановлюються з метою отримання інформації про підготовку або скоєння злочину, про факти, що загрожують безпеці держави і суспільства. Особи, які негласно співпрацюють із правоохоронними органами, у літературі і нормативних джерелах називаються по-різному: агенти, інформатори, довірені особи, зв'язківці, резиденти та ін. [13, с. 334].

Наближене до цього визначення наводить В. М. Тертишник у коментарі до ст. 275 КПК. Конфіденційна співпраця, зазначає він, це негласна співпраця між уповноваженими особами оперативних підрозділів оперативно-розшукової юрисдикції з повнолітніми особами на засадах добровільності та конспіративності, яка, відповідно до законодавства про оперативно-розшукову діяльність, використовується для вирішення завдань кримінального провадження та завдань ОРД [14, с. 593].

В обох випадках конфіденційність пов'язують з оперативно-розшуковою діяльністю оперативних підрозділів, у той час як правом конфіденційного співробітництва наділений слідчий безпосередньо під час кримінального провадження. Конфіденційність (конспіративність) слідчої діяльності, наголошувалося науковцями ще до закріплення цього поняття в КПК, забезпечує можливість застосування чинника раптовості, використання якого обумовлюється наявністю протидії розслідуванню. Заінтересовані особи вдаються до різноманітних хитрощів, штучно створюють алібі, для того щоб істина залишилася не встановленою, а процесуальне спілкування не дало результатів, необхідних для успішного розслідування. Етичний аспект виявляється в тактичних прийомах збереження таємниці слідства (результатів слідчих дій і факту їх проведення) [15, с. 134-139].

Звертаючись до аналізу даного питання, К. Каряжа слушно зазначає, що термін «конфіденційне співробітництво» був вперше застосований на нормативному рівні в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» 1992 року. Відповідно до нього, конфіденційне співробітництво було віднесено до повноваження оперативних підрозділів при здійсненні оперативно-розшукової діяльності, але сутність його не розкривалася [16, с. 143].

Дійсно, у п. 13 ч. 1 статті 8 Закону України Про оперативно-розшукову діяльність визначаються права підрозділів, які її здійснюють, і одним із них є право «встановлювати конфіденційне співробітництво з особами на засадах добровільності» [17, с. 357].

Спробу нормативного визначення конфіденційного співробітництва здійснено розробниками проекту Закону України від 04.04.2017 № 6284 «Про оперативно-розшукову діяльність». Під конфіденційним співробітництвом пропону-

ють розуміти взаємодію громадян з оперативними підрозділами правоохоронних органів або розвідувальних органів України, яка полягає в наданні ними на засадах добровільності систематичної законспірованої допомоги у вирішенні завдань оперативно-розшукової діяльності [18].

У даному визначенні йдеться про використання конфіденційного співробітництва оперативними підрозділами або розвідувальними органами, а про слідчих не згадується. З таким підходом до визначення конфіденційного співробітництва в оперативно-розшуковій і розвідувальній діяльності можна погодитися. Кримінально-процесуальна, оперативно-розшукова, розвідувальна та контррозвідувальна діяльності, незважаючи на деяку спільність завдань, мають суттєві специфічні відмінності за сферою і суб'єктами такої діяльності, способами і методами вирішуваних завдань, а тому їх регулювання здійснюється відповідними законами, а також підзаконним нормативними актами, доступ до яких мають далеко не всі слідчі і, навіть більше, науковці.

В аналізованому нами визначенні зазначається, що допомога в процесі конфіденційного співробітництва має бути систематичною й законспірованою у вирішенні завдань оперативно-розшукової діяльності. Про кримінально-процесуальну діяльність не згадується. У такому разі постає питання про доцільність дотримання таких вимог до конфіденційного співробітництва в кримінальному провадженні. Якщо казати про законспірованість такої діяльності слідчого, це відповідає її сутності – конспіративна, засекречена або така, що не підлягає розголосові, довірча, таємнича [19, с. 303, 451]. Вимога про недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування міститься в ст. 222 КПК, що може розглядатися передумовою до закріплення в ст. 275 КПК положення про можливість використання конфіденційного співробітництва з необґрунтованим, на нашу думку, обмеженням тільки під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Можливість використання конфіденційного співробітництва з учасниками кримінального провадження була закріплена до того, як у КПК запроваджено інститут негласних слідчих (розшукових) дій. Свідченням цьому є стаття 222 КПК, про яку ми згадували, а також Закон України Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві (далі – Закон) [20]. Конфіденційне (негласне, приховане, законспіроване) співробітництво слідчого може встановлюватися з особами, які мають право на забезпечення безпеки в кримінальному провадженні (ст. 2 Закону). Про можливість конфіденційного співробітництва слідчого з учасниками кримінального провадження свідчать заходи забезпечення безпеки таких осіб, наприклад, заміна документів та зміна зовнішності; зміна місця роботи або навчання; забезпечення конфіденційності даних про особу (ст. ст. 7, 15 Закону), пред'явлення особи для впізнання в умовах, коли особа, яку пред'являють для впізнання, не бачить і не чує особу, яка впізнає (поза візуальним та аудіоспостереженням) (ч. 4 ст. 228 КПК). Конфіденційність у кримінальному провадженні, на нашу думку, не слід пов'язувати тільки з залученням особи до участі у проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. Вона має поширюватися на всю діяльність слідчого, що дозволить, до певного

часу, зберегти в таємниці від інших осіб, у тому числі й колег по кабінету, відомості, якими він володіє та запобігти протидії розслідуванню з боку зацікавлених осіб.

При визначенні конфіденційного співробітництва в оперативно-розшуковій діяльності акцентується на його систематичності. Чи можна вважати таку вимогу визначальною для конфіденційного співробітництва в кримінально-процесуальній діяльності, чи воно може бути не систематичним, а епізодичним і поширюватись або на увесь процес розслідування, або на визначені слідчим етапи.

Аналізуючи питання про використання конфіденційного співробітництва слідчим, Д. Б. Сергеева спробувала визначити перелік негласних слідчих (розшукових) дій, під час проведення яких таке співробітництво може бути використане, а в яких воно не є доцільним. Зважаючи на ситуаційний характер досудового розслідування, доцільність конфіденційного співробітництва визначає сам слідчий. По-друге, навряд чи можливо наперед визначити, під час проведення яких слідчих або інших процесуальних дій може виникнути необхідність конфіденційного співробітництва. У подальшому й сама авторка зазначає, що отримання інформації від *таких осіб* (виділено – нами), є доцільним для використання не тільки в ході проведення всіх без винятку негласних слідчих (розшукових) дій, але й у ході провадження інших процесуальних дій, що проводяться в межах досудового розслідування, а законодавець безпідставно обмежив таку можливість лише провадженням негласних слідчих (розшукових) дій [10, с. 50-51].

В аналізованих ними визначеннях конфіденційного співробітництва не називається процесуальний статус осіб, з якими воно може встановлюватися слідчим. Різномасштабність сфер використання конфіденційного співробітництва, зазначають С. С. Кудінов та Р. М. Шехавцов, вплинула на закріплення за його суб'єктами цілого ряду термінів для визначення таких осіб – агенти, інформатори, негласні співробітники (штатні та позаштатні), конфіденційні співробітники (конфіденти), конфіденційні джерела, довірені особи, співробітники під прикриттям тощо [21, с. 377]. Наведені назви суб'єктів, з якими може встановлюватися конфіденційне співробітництво є характерними для оперативно-розшукової, розвідувальної, контррозвідувальної та інших видів діяльності. Жодна з цих назв суб'єктів не використовується ні в кримінально-процесуальному законодавстві, ні в теорії кримінального процесу.

У такому разі постає питання: чи це має бути новий учасник кримінального провадження, чи конфіденційне співробітництво слідчий може встановити з уже відомими (заявник, викривач, свідок тощо, до певного моменту або на все кримінальне провадження). Відсутність чіткості у визначенні процесуального статусу осіб, з якими може встановлюватися конфіденційне співробітництво у кримінальному провадженні, під впливом спеціалістів в галузі теорії оперативно-розшукової діяльності, призвело до того, що такого учасника провадження запропоновано називати «конфідентом» і під ним розуміти особу, з якою орган досудового розслідування встановив на платній або безоплатній основі відносини співробітництва, що передбачають надання нею сприяння на

конфіденційних засадах вирішенню покладених на неї завдань щодо розкриття кримінального правопорушення. Права конфіденційного співробітника, зазначає автор, передбачені Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» [22, с. 132], проте всі вони пов'язані з виконанням завдань оперативно-розшукової діяльності, а не участі особи в кримінальному провадженні. Чинне кримінально-процесуальне законодавство не згадує таку особу серед учасників кримінального провадження (п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК), і про нього відсутні відомості в главі 3 КПК, в якій визначається правовий статус осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні.

Якщо конфідента віднести до учасників кримінального провадження, це має знайти відображення в п. 25 ст. 3 КПК, а також у § 5 глави 3 КПК, як це зроблено відносно інших учасників провадження. На сьогодні можемо констатувати, що формулювання ст. 275 КПК не відповідає вимогам засади верховенства права, на що звертав увагу Європейський суд з прав людини у справі «Круслен проти Франції», зазначаючи, що закон має містити досить зрозумілі й чіткі формулювання, які давали б громадянам належне уявлення про обставини та умови, за яких державні органи уповноважені вдатись до цього таємного й потенційно небезпечного втручання у право на повагу до приватного життя. Небезпека свавілля особливо очевидна, коли влада здійснює свої функції таємно [23].

Кримінальна процесуальна діяльність, у порівнянні з оперативно-розшуковою, є більш відкритою й регулюється нормами кримінального процесуального законодавства. Чинний КПК наділяє слідчого правом використовувати інформацію, отриману під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених КПК (ст. 275 КПК).

Нерозголошення до певного часу відомостей досудового розслідування, задовго до запровадження інституту негласних слідчих дій, розглядається як одна з умов, що гарантує його успішність. Завчасне розголошення матеріалів слідства, з одного боку, може негативно вплинути на хід розслідування, про що свідчать непоодинокі приклади з практики, а з іншого – завдати шкоди доброму імені, честі і гідності особи, яку підозрюють у злочині.

Висновки. З огляду на викладене вище, пропонуємо:

1. Главу 20 Кримінального процесуального кодексу, перед статтею про вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій (ст. 223 КПК), доповнити статтею з нормативним визначенням слідчих дій (гласних і негласних) та навести їх вичерпний перелік відповідно до кожної з цих груп. Це буде стримуючим чинником від бажання використовувати для формування судових доказів тих засобів, які не набули закріплення на нормативному рівні.

2. Зважаючи на те, що дотримання конфіденційного співробітництва є характерною умовою для забезпечення результативності усього досудового розслідування, порядок і правила його використання доцільно сформулювати в ст. 222 КПК, де йдеться про недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування.

Використані джерела:

1. Шепітько В. Ю. Трансформації в кримінальному процесі та деякі тенденції криміналістики в сучасних умовах. *Актуальні проблеми застосування нового кримінального процесуального законодавства України та тенденції розвитку криміналістики на сучасному етапі* : мат-ли Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 5 жовт. 2012 р.). Харків: ХНУВС, 2012. С. 35-39.
2. Шакун В. І. Нова парадигма у досудовому розслідуванні. *Становлення системи негласного розслідування у кримінальному-процесуальному законодавстві України*: матеріали круглого столу (Київ 7 жовтня 2011 р.). Київ : ФОП Ліпкан О. С., 2011. С. 12-14.
3. Шумило М. Є., Гмирко В. П. Формування концепції трансформування чинної моделі вітчизняного кримінального процесу – актуальне завдання науки. *Кримінальне процесуальне право на сучасному етапі розвитку України*: матеріали круглого столу, присвяч. 40-річчю кафедри кримінального процесу (Київ, 27 жовт. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 14-18.
4. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінально-процесуального кодексу України. Харків : Арсіс, 2000. 512 с.
5. Грошевий Ю. М. До питання про можливість проведення негласних слідчих дій у кримінальному процесі України. *Теоретичні основи забезпечення якості кримінального законодавства та правозастосовчої діяльності у сфері боротьби зі злочинністю в Україні*: матер. наук. конф. (Харків, 15 трав. 2009 р.). Харків : Право, 2009. С. 29–33.
6. Уваров В. Г. Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми юридичної визначеності та ефективності. *Правова позиція*. 2016. № 2. С. 163-169.
7. Колесник В. А. Окремі вимоги до суб'єктів здійснення негласних слідчих (розшукових) дій. *Актуальні питання реформування правової системи*: зб. матеріалів XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 24–25 червня 2016 р.) / уклад. Л. М. Джурак. Луцьк : Вежа-Друк, 2016. С. 281-283.
8. Негласні слідчі (розшукові) дії та використання результатів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні: Навчально-практичний посібник. Харків : «Оберіг», 2013. 344 с.
9. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Особлива частина: підручник. 9-ге вид., доповн. і переробл. Київ: Алерта, 2021. 438 с.
10. Сергєєва Д. Б. Негласне співробітництво в кримінальному процесі. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 4 С. 47-54. URL : file:///C:/Users/1/Downloads/vkc_2016_4_8%20(3).pdf.
11. Шепітько В. Ю. Тенденції криміналістики та деякі новели кримінального процесу. *Криміналістичне провадження : новації процесуальної теорії та криміналістичної практики* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 18-19 квітня 2013 року. Сімферополь : ДАЙПІ, 2013. С. 165-167.
12. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За загальною редакцією професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. Київ : Юстініан, 2012. 1224 с.
13. Юридична енциклопедія: в 6 т. 3. Київ : «Укр. енцикл.», 2001. 792 с.
14. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Вид. 16-те, доповн. і перероб. Київ: Алерта, 2020. 1070 с.
15. Кузьмичов В. С., Черноус Ю. М. Слідча діяльність : характеристика та напрямки удосконалення : Монографія. Київ : ЗАТ «НІЧЛАВА» 2005. 448 с.

16. Каряжа К. Конфіденційне співробітництво в Україні: проблемні аспекти. *Організаційно-правове забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Кропивницький, 7 липня 2023 року). Донецький державний університет внутрішніх справ. Кропивницький, 2023. С. 143-146.

17. Баглай І. П., Богатирьов І. Г. Настільна книга професійного судді при розгляді кримінальних справ: науково-практичний коментар. Харків: Харків юридичний, 2009. 624 с.

18. Проект Закону України від 04.04.2017 № 6284 «Про оперативно-розшукову діяльність». URL : <https://ips.ligazakon.net/document/JH4UK00A>. (дата звернення: 03.12.2023)

19. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [упоряд. і голов. ред. В. Т. Бусел]. Київ, Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.

20. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [Електронний ресурс] URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12#Text>. (дата звернення: 03.12.2023)

21. Кудінов С. С., Шехавцов Р. М. Щодо законодавчого визначення конфіденційного співробітництва. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 9. С. 377-380. DOI : <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-9/91>.

22. Кримінальний процес : підручник. Харків : Право, 2019. 584 с.

23. Практика міжнародних органів з прав людини. [Електронний ресурс] URL : <http://lawyer.khpg.org/1528863897>. (дата звернення: 03.12.2023).

References:

1. Shepitko, V. Yu. (2012) Transformatsii v kryminalnomu protsesi ta deiaki tendentsii kryminalistyky v suchasnykh umovakh. *Aktualni problemy zastosovannia novoho kryminalnoho protsesualnoho zakonodavstva Ukrainy ta tendentsii rozvytku kryminalistyky na suchasnomu etapi : m-ly Vseukr. nauk.-prakt. konf. (Kharkiv, 5 zhovt. 2012 r.) Aktualni problemy zastosovannia novoho kryminalnoho tsesualnoho zakonsudatov Ukrainy ta tendentsii rozvytku kryminalistyky na suchasnomu etapi: m-ly Vseukr. nauk.-prakt. conference (Kharkiv, 5 zhovt. 2012 r.)*, 35-39. Kharkiv: KhNUVS. [in Ukrainian].

2. Shahun, V. I. (2011) Nova paradyhma u dosudovomu rozsliduvanni. *Stanovlennia systemy nehlasnoho rozsliduvannia u kryminalnomu-protsesualnomu zakonodavstvi Ukrainy: materialy kruhloho stolu (Kyiv 7 zhovtnia 2011 r.)*. - Formation of the system of secret investigation in the criminal procedural legislation of Ukraine: materials of the round table (Kyiv, October 2011), 12-14. Kyiv : FOP Lipkan O. S. [in Ukrainian].

3. Shumylo, M. Ye., Hmyrko, V. P. (2023) Formuvannia kontseptsii transformuvannia chynnoi modeli vitchyznianoho kryminalnoho protsesu – aktualne zavdannia nauky. *Kryminalne protsesualne pravo na suchasnomu etapi rozvytku Ukrainy: materialy kruhloho stolu, prysviach. 40-richchiu kafedry kryminalnoho protsesu (Kyiv, 27 zhovt. 2023 r.) - Criminal procedural law at such a stage of the development of Ukraine: materialy kruhloho stolu, prysviach. 40-richchiu kafedry kryminalnoho protsesu (Kyiv, zhovt. 27, 2023)*, 14-18. Kyiv : Nats. akad. vnutr. Sprav. [in Ukrainian].

4. Tertyshnyk, V. M. (2000) Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalno-protsesualnoho kodeksu Ukrainy. Kharkiv : Arsis. [in Ukrainian].

5. Hroshevyi, Yu. M. (2009) Do pytannia pro mozhlyvist provedennia nehlasnykh slidchykh dii u kryminalnomu protsesi Ukrainy. *Teoretychni osnovy zabezpechennia yakosti kryminalnoho zakonodavstva ta pravozastosovchoi diialnosti u sferi borotby zi zlochnymistiu v*

Ukraini: mater. nauk. konf. (Kharkiv, 15 trav. 2009 r.) - *Theoretical foundations of ensuring the quality of criminal legislation and human rights activities in the field of fighting crime in Ukraine: Mater. scientific conference (Kharkiv, February 15, 2009)*, 29–33. Kharkiv: Pravo. [in Ukrainian].

6. Uvarov, V. H. (2016) Nehlasni slidchi (rozshukovi) dii: problemy yurydychnoi vyznachivosti ta efektyvnosti. *Pravova pozytyiia - Legal position*, 2, 163-169. [in Ukrainian].

7. Kolesnyk, V. A. (2016) Okremi vymohy do sub'iektiv zdiisnennia nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) dii. *Aktualni pytannia reformuvannia pravovoi systemy: zb. materialiv XIII Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Lutsk, 24–25 chervnia 2016 r.) - Actual issues of reforming the legal system: coll. materials of the XIII International science and practice conf. (Lutsk, June 24–25, 2016)*, 281-283. / uklad. L. M. Dzburak (Ed.). Lutsk : Vezha-Druk. [in Ukrainian].

8. Nehlasni slidchi (rozshukovi) dii ta vykorystannia rezultativ operatyvno-rozshukovoi diialnosti u kryminalnomu provadzheni: Navchalno-praktychnyi posibnyk. (2013) Kharkiv : «Oberih». [in Ukrainian].

9. Kryminalnyi protses Ukrainy. Osoblyva chastyna: pidruchnyk. 9-te vyd., dopovn. i pererobl. Kyiv: Alerta. [in Ukrainian].

10. Serhieieva, D. B. (2016) Nehlasne spivrobitnytstvo v kryminalnomu protsesi. *Visnyk kryminalnoho sudochynstva - Herald of criminal justice*, 4, 47-54. URL : [file:///C:/Users/1/Downloads/vkc_2016_4_8%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/1/Downloads/vkc_2016_4_8%20(3).pdf).

11. Shepytko, V. Yu. (2013) Tendentsyy kryminalistyky y nekotorye novelly uholovnoho protsessa. *Kryminalistychnie provadzhennia : novatsii protsesualnoi teorii ta kryminalistychnoi praktyky : materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, 18-19 kvitnia 2013 roku. - Forensic proceedings: innovations in procedural theory and forensic practice: materials of the international scientific and practical conference, April 18-19, 2013*, 165-167. Simferopol : DIAPI. [in Ukrainian].

12. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy (2012). Naukovo-praktychnyi komentar / V. H. Honcharenko, V. T. Nora, M. Ye. Shumylo (Eds.). Kyiv : Yustinian.

13. Yurydychna entsyklopediia (2001) : (Vol 1-6; Vol. 3) Kyiv : «Ukr. entsykl.» [in Ukrainian].

14. Tertyshnyk, V. M. (2020) Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy. Vyd. 16-te, dopovn. i pererob. Kyiv: Alerta. [in Ukrainian].

15. Kuzmichov, V. S., Chornous, Yu. M. (2005) Slidcha diialnist : kharakterystyka ta napriamy udoskonalennia : Monohrafiia. Kyiv : ZAT «NICH LAVA». [in Ukrainian].

16. Kariazha, K. (2023) Konfidentsiine spivrobitnytstvo v Ukraini: problemni aspekty. Orhanizatsiino-pravove zabezpechennia natsionalnoi bezpeky v umovakh voiennoho stanu: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Kropyvnytskyi, 7 lyppnia 2023 roku) - *All-Ukrainian Scientific and Practical Conference (Kropyvnytskyi, July 1, 2023)*, 143-146. Donetskyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav. Kropyvnytskyi. [in Ukrainian].

17. Bahlai, I. P., Bohatyrov, I. H. Nastilna knyha profesiinoho suddi pry rozghliadi kryminalnykh sprav: naukovo-praktychnyi komentar. Kharkiv: Kharkiv yurydychnyi, 2009. 624 s. [in Ukrainian].

18. Proekt Zakonu Ukrainy vid 04.04.2017 № 6284 “Pro operatyvno-rozshukovu diialnist” (2017) [Electronic resource] N. p. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/JH4UK00A>. [in Ukrainian].

19. Velykyi tumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (2001) / [uporiad. i holov. red. V. T. Busel (Ed.)]. Kyiv, Irpin : VTF «Perun». [in Ukrainian].

20. Zakon Ukrainy Pro zabezpechennia bezpeky osib, yaki berut uchast u kryminalnomu sudochynstvi (N. d.) [Electronic resource] N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12#Text>. [in Ukrainian].

21. Kudinov, S. S., Shekhavtsov, R. M. (2023) Shchodo zakonodavchoho vyznachennia konfidentsiinoho spivrobotnytstva. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal - Legal scientific electronic journal*, 9, 377-380. DOI : <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-9/91>. [in Ukrainian].

22. Kryminalnyi protses : pidruchnyk (2019). Kharkiv : Pravo. [in Ukrainian].

23. Praktyka mizhnarodnykh orhaniv z prav liudyny. (N. d.) [Electronic resource] N. p. URL : <http://lawyer.khpg.org/1528863897>. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 03.12.2023

Lukyanchukov E., Doctor of legal sciences, Professor, Professor of the Department of Information, economic and Administrative Law of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute named after Igor Sikorsky" (Kyiv, Ukraine)

Lukyanchukov B., Candidate of legal sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Information, Economic and Administrative Law of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute named after Igor Sikorsky" (Kyiv, Ukraine)

Mykytenko O., Graduate of the University of Economics and Law "KROK" (Kyiv, Ukraine)

COVERT INVESTIGATIVE (SEARCH) ACTIONS AND THE USE OF CONFIDENTIAL COOPERATION DURING THEIR CONDUCT

The relevance of the issues under consideration is due to the introduction of the institute of covert investigative (detective) actions into criminal proceedings as a way of forming judicial evidence. It is mentioned that the implementation of the institute of covert investigative ((search) actions in criminal proceedings is due to changes in the structure and nature of modern criminality, which is becoming increasingly corrupt and poses a threat to the institutions of the State. Attention is drawn to the absence in current legislation of a clear list of those procedural actions which should be attributed to investigative (detective) actions performed openly or covertly. The absence of a normative definition of the list of covert investigative (search) actions leads to discussions among scientists. An ambiguous position is observed in establishing the nature of such a procedural action as covert obtainment of samples necessary for comparative research: whether it should be considered a covert investigative (detective) action or an injunctive measure. The authors analyze the opinions of scientists on the concept and essence of the use of confidential cooperation in the course of covert investigative detective actions.

The authors substantiate the necessity and expediency of defining at the regulatory level the list of procedural actions related to investigative actions, including covert ones. The authors analyze the principles which regulate the use of confidential cooperation during covert investigative (detective) actions. It is mentioned that the foundations for this were laid by the legislation on operational and investigative activity and the rules of the Code of Criminal Procedure, which determined the procedure for seizing correspondence and removing information from communication channels.

The conclusions suggest that Chapter 20 of the CPC should be supplemented with an article defining investigative actions (public and covert) and providing an exhaustive list of

them. Given that the use of confidential cooperation is characteristic of the entire pre-trial investigation, the procedure and rules for its use should be formulated in Article 222 of the CPC, which refers to the inadmissibility of disclosure of pre-trial investigation information.

Keywords: means of proof, investigative (search) actions, covert investigative (search) actions, confidential cooperation, investigator, confidant, secrecy, secret, covertness.

DOI: 10.33766/2786-9156.104.70-86

УДК: 343.352:343.21(477)

Мішура М. В., аспірант наукової лабораторії з проблем протидії злочинності

ННІ №1 Національної академії внутрішніх справ (м. Київ, Україна)

e-mail: kmovcan89@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0008-4312-1378>

ОБ'ЄКТ ЗЛОВЖИВАННЯ ВПЛИВОМ (СТАТТЯ 369-2 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ)

Статтю присвячено дослідженню змісту ознак об'єкта складу злочину, передбаченого ст. 369-2 КК України.

Зроблено наголос на тому, що ефективна реалізація конституційних приписів про необхідність функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування в законний спосіб набуває вагомого значення в контексті протидії корупційним практикам в Україні, зокрема таким небезпечним проявам «фонові» корупції, як зловживання впливом.

У теоретичному аспекті розкрито місце та функціональний статус об'єкта в системі ознак складу кримінального правопорушення, а також висвітлено плюралізм наукових підходів до розуміння поняття об'єкта. Критично охарактеризовано закріплене в проєкті КК визначення об'єкта кримінального правопорушення як соціальної цінності, якій спричинюється шкода. З одного боку, позитивним моментом визнано пропонуване закріплення в нормативний спосіб поняття об'єкта кримінального правопорушення; водночас зауважено про те, що посилання законодавцем у ст. 1 чинного КК України на найвищі цінності, такі як права і свободи людини і громадянина, не обов'язково означає, що вони піддані кримінальному захисту поза межами категорії суспільних відносин.

Загалом, хоча чимало підходів до визначення об'єкта кримінального правопорушення видаються переконливими при розгляді конкретного складу кримінального правопорушення, водночас констатовано, що вони можуть ставати об'єктом конструктивної критики.

Автором підтримано наукову позицію про те, що родовим об'єктом групи кримінальних правопорушень, до яких віднесено зловживання впливом, повинні визнаватись праводієносини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Із метою визначення основного безпосереднього об'єкта складу зловживання впливом та з посиланням на зміст міжнародних антикорупційних документів, зауважено, що цей злочин посягає, з одного боку та передусім, на законодавчо врегульований механізм державного управління, паралельно з